

26.11.2017

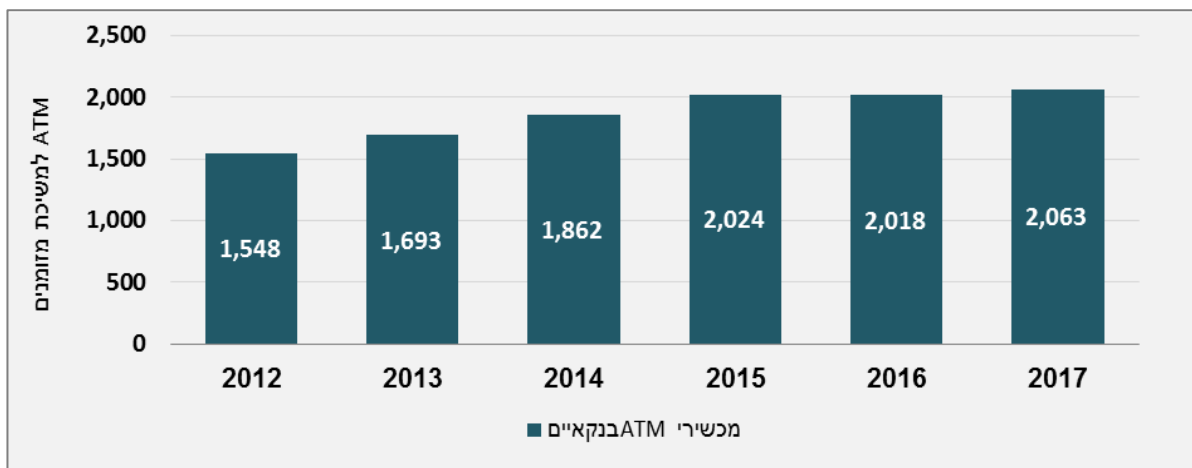
הנדון: זמינות ועלות שירותי ה-ATM בישראל – עמדת בנק ישראל

- כיום פועלים בישראל כ-5,754 מכשירים אוטומטיים למשיכת מזומן, מהם 2,064 מכשירים בנקאיים (36%), והיתר מכשירים חוץ בנקאיים (64%).
- כמות המכשירים האוטומטיים בישראל (בנקאיים וחוף בנקאיים) גדלה מאז שנת 2012 בכ- 95%.
- כמות המכשירים הבנקאיים גדלה מאז 2012 ב-33%.
- בחלק גדול מהמכשירים הבנקאיים אפשר לעשות מגוון רחב של פעילויות בנוסף למשיכת מזומן.
- בהשוואה בינלאומית, מספר המכשירים ביחס לגודל האוכלוסייה בישראל גבוה מאוד.
- כ- 84% מהמכשירים הבנקאיים ממוקמים בצמידות או בסמוך לסניף בנק, והעמלה הנגבית בגין משיכת מזומנים מהם הינה עמלת ערוץ ישיר (כ- 1.5 ש"ח, או ללא תשלום כלל ללקוחות שצורפו לשירות המסלולים והפעולה כלולה במסלול או ללקוחות שחשבונו פטור מעמלות עו"ש).
- במסגרת הסמכות שניתנה לפיקוח על הבנקים לבחון בקשות של בנקים לסגירת סניפים, הפיקוח בוחן כחלק מההחלטה את פריסת מכשירי ה-ATM הבנקאיים בסביבת הסניף, ובמידת הצורך מתנה את סגירת הסניף בהשארות מכשיר למשיכת מזומנים בעמלה מוזלת.
- מכשירי ה-ATM שהבנקים מפעילים מפוקחים על ידי הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל. מכשירי ה-ATM הפרטיים אינם מפוקחים, ולא קיימת נכון למועד זה רגולציה המסדירה את פעילותם.

1. כמות המכשירים למשיכת מזומנים (ATM) –

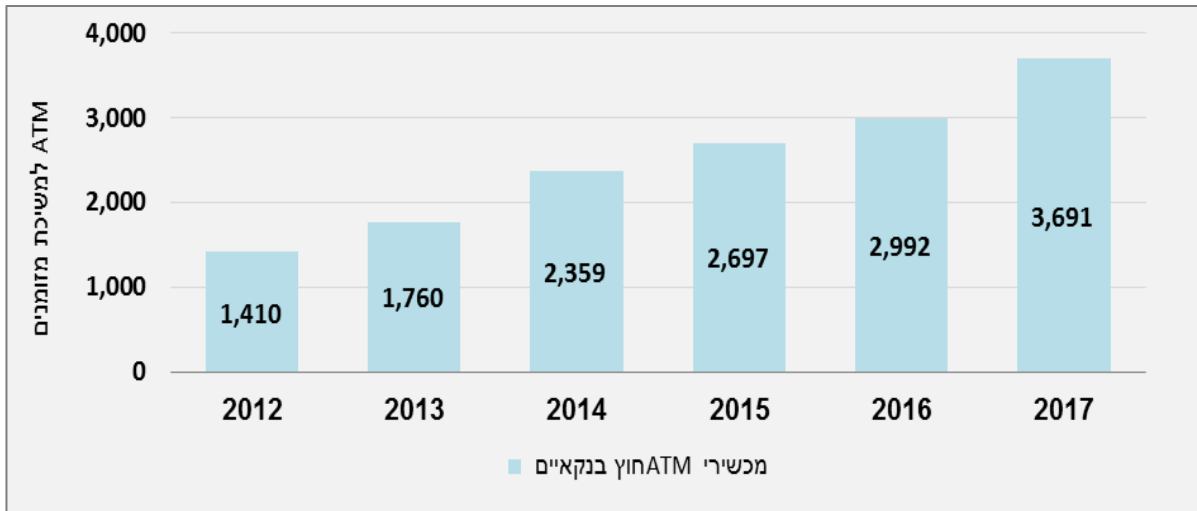
- מאז שנת 2012 חל גידול של כ-33% בכמות מכשירי ה-ATM הבנקאיים. מגמת גידול זו צפויה להימשך גם בשנת 2018. גידול זה נובע מהחלטות עסקיות של הבנקים. המכשירים האוטומטיים הבנקאיים בשנים האחרונות השתכללו, ומאפשרים ללקוחות לבצע, מעבר למשיכת מזומנים, גם חלק גדול מהפעולות הבסיסיות של ניהול החשבון. בחלק ניכר מהמכשירים מתאפשרות כיום גם פעולות בנקאיות כגון: הפקדת מזומנים, הפקדת שיקים, העמדת הלוואה ופיקדון ועוד.

דיאגרמה 1: בין 2012 ל-2018 חל גידול של 33% במספר המכשירים האוטומטיים הבנקאיים למשיכת מזומן

מאז שנת 2012 חל גידול של כ- 162% בכמות המכשירים החוץ בנקאיים. הגידול בכמות המכשירים בשני העשורים האחרונים מיוחס בין היתר לרפורמות מבניות שבוצעו בשוק זה, ובכלל זה, פתיחת השוק למפעילים חוץ בנקאיים בשנת 2001, ומכירת המכשירים שהיו בבעלות שב"א ב-2014.¹

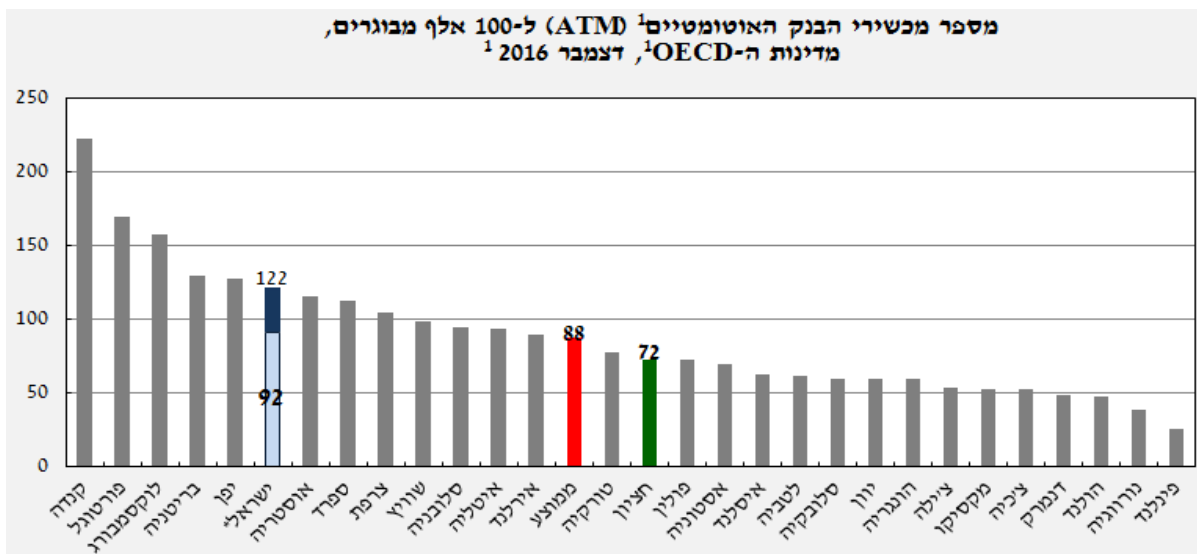
דיאגרמה 2: בין 2012 ועד 2016 חל גידול של 160% בכמות המכשירים האוטומטיים בחוץ בנקאיים

כמות מכשירי ה- ATM² גבוהה בישראל ביחס לממוצע מדינות ה- OECD

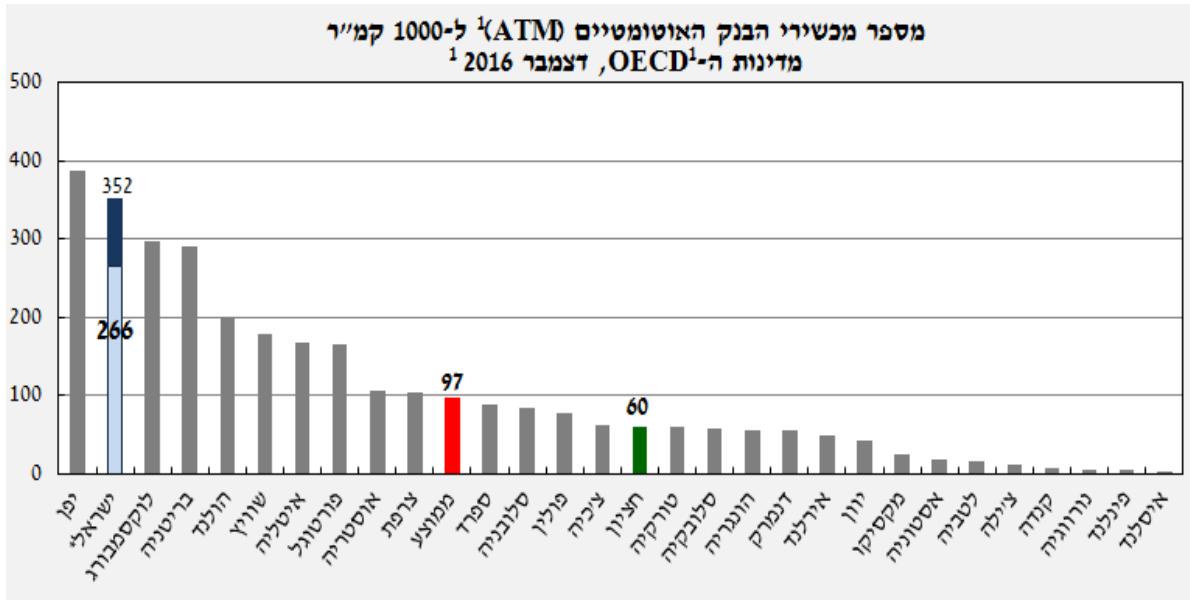
ההשוואה הבינלאומית שעורכת קרן המטבע מתייחסת למגוון מכשירים, הן כאלה המאפשרים משיכת מזומנים והן כאלה שמאפשרים ביצוע פעילויות בנקאיות שונות, ללא משיכת מזומנים. בנתוני ישראל נעשתה גם הבחנה, מטעמי שמרנות, בין מכשירים למשיכת מזומנים (הבנקאיים והחוץ בנקאיים) לבין כמות המכשירים האוטומטיים שאינם מאפשרים משיכת מזומן (מכשירי "עדכון"). הבחנה זו אינה זמינה ביחס לנתוני יתר המדינות. כפי שעולה מהנתונים המוצגים בגרפים להלן, מספר המכשירים האוטומטיים בישראל גבוה מהממוצע במדינות המפותחות.

דיאגרמה 3: זמינות המכשירים האוטומטיים בישראל לנפש גבוהה ביותר ביחס למדינות המפותחות

¹ בשנת 2012, יצאה דרישה של הממונה על ההגבלים העסקיים שאסרה על שב"א להמשיך ולהחזיק בבעלותה מכשירי משיכת מזומנים. בהתאם להחלטת הממונה הני"ל, מכרה שב"א בשנת 2014 את פעילות מכשירי ה- ATM שבעלותה (300 מכשירים) למפעיל חיצוני.
² (1) על פי הגדרות קרן המטבע הבינלאומית, המכשירים האוטומטיים כוללים מכשירים בנקאיים וחוץ-בנקאיים למשיכת מזומן ומכשירים לביצוע פעולות נוספות.
 (2) קוריאה, גרמניה, בלגיה, ארצות הברית, שוודיה, אוסטרליה וניו-זילנד לא נכללות בהשוואה בשל היעדר נתונים.
 (3) הנתונים עבור המדינות הזרות נכונים לדצמבר 2016. הנתון עבור ישראל נכון לאוקטובר 2017.

דיאגרמה 4: זמינות המכשירים האוטומטיים בישראל גבוהה במיוחד ביחס למדינות המפותחות, כאשר לוקחים בחשבון את שטח המדינה

• כמות מכשירי ה-ATM הבנקאיים נבחנת על ידי הפיקוח על הבנקים, במסגרת בחינת בקשות בנקים לסגירות³ סניפים.

כיום כ- 84% ממכשירי ה-ATM הבנקאיים הינם מכשירים צמודים או סמוכים לסניף בנק (עד 500 מטר מסניף הבנק). בעקבות מגמת הצמצום במספר הסניפים במערכת הבנקאית (בעיקר בערים הגדולות), עלה החשש להפחתת זמינות מכשירי ה-ATM הבנקאיים המוצעים לציבור. לנוכח זאת, במסגרת בחינת בקשות לסגירת סניף בנק הפיקוח על הבנקים בוחן בין היתר את הצורך בהשארת מכשירי ATM במיקום הסניף הנסגר, ודורש שעמלת המשיכה מהמכשיר שיוותר תהיה עמלת ערוץ ישיר עבור לקוחות כל הבנקים (ראו הרחבה בנושא זה בסעיף 2 להלן). עד היום, הפיקוח קבע 21 "מכשירים נדרשים", כתנאי לאישור בקשות לסגירת סניף/העתקה, וימשיך להבטיח כי הזמינות של מכשירי בנקאיים למשיכת מזומנים לא תיפגע בצורה משמעותית גם בעתיד.

• בשנים האחרונות חלה עליה במגוון אמצעי התשלום המתקדמים

בנק ישראל פועל לעידוד השימוש באמצעי תשלום מתקדמים⁴, אשר צפוי להביא להפחתת השימוש באמצעי תשלום מבוססי נייר (מזומן, שקים). ההתפתחות הטכנולוגית בתחום אמצעי התשלום הינה בצמיחה מתמדת, ועמה צפויה גם הפחתת הצורך בשימוש במכשירי ה-ATM. דוגמאות לשירותי תשלום חדשים שהתווספו בשנתיים האחרונות: אפליקציות תשלומים⁵ חנימיות במכשירים הסלולריים, שיק דיגיטלי, כרטיס דביט (שמאפשר תשלום גם ללקוחות שאין ברשותם מסגרת אשראי), תשלומים באתרי האינטרנט, כרטיסי "רב-קו" אשר מצמצם את הצורך במזומן עבור התחבורה הציבורית ועוד. במקביל, הוראות הפיקוח מפשטות את ההתקשרות עם שרותי סליקה לעסקים זעירים, ובכך מאפשרות ליותר עסקים לכבד כרטיסי חיוב.

³ בהתאם לסמכות הקבועה בסעיף 28 לחוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981, סגירת סניף קבוע טעונה הסכמה של המפקח על הבנקים.

⁴ הוועדה הבין-משרדית לאמצעי תשלום מתקדמים הוקמה במרץ 2014 במטרה להסדיר את תחום אמצעי התשלום המתקדמים.

⁵ דוגמת: Bit, Pepper Pay, Pay Box.

2. עלות המשיכה ממכשירי ה-ATM –

העמלה הנגבית בגין שירות משיכת מזומנים ממכשיר אוטומטי מגלמת את התשומות הכרוכות במתן השירות, ובכלל זה, עלות הצבת המכשיר, תחזוקה שוטפת של המכשיר (פיזית וטכנולוגית) לרבות חידוש מלאי המזומנים, אבטחה וביטוח, ובמכשירים הבנקאיים אף הורחבה הפונקציונאליות של המכשיר כדי לאפשר ללקוחות מגוון פעילויות בנקאיות.

• **במכשיר ATM בנקאי - עמלת משיכת מזומנים מוסדרת בתוספת הראשונה לכללי העמלות:**⁶

- לקוחות הבנק מפעיל המכשיר - באמצעות הכרטיס הבנקאי שניתן להם, משיכה מכל מכשירי ה-ATM של הבנק בו מנוהל חשבונם הינה **עמלת ערוץ ישיר**, (בממוצע כ-1.5 ₪) וחינם ללקוחות שחשבונם פטור מעמלות עו"ש, או במסגרת מסלול העמלות).⁷
- לקוחות שאינם מנהלים את חשבונם בבנק שמפעיל את המכשיר –
 - ישלמו **עמלת ערוץ ישיר** מופחתת (כ-1.5 ₪) אם המכשיר **צמוד** לכל סניף בנק (כ-84% מהמכשירים הבנקאיים), או אם המכשיר הוא מכשיר "נדרש"⁸.
 - ישלמו **עמלה בגובה 5-7 ₪** במשיכה ממכשיר ATM בנקאי **מרוחק** מעל 500 מטר מסניף בנק (כ-16% מהמכשירים), ושאינו "נדרש".

על מנת לתת את הגילוי לני"ל, **בנקים נדרשו על-ידי הפיקוח להציג מידע** בדבר עלות משיכת מזומנים על גבי מסכי המכשירים האוטומטיים, בהתאם לסוגי המכשירים והלקוחות.

- **מכשיר ATM חוץ בנקאי** - עלות משיכה מ-ATM חוץ בנקאי אינה **מפוקחת**, ונעה כיום בין 3.5 ש"ח ל-6.9 ש"ח. בנוסף, גובה המשיכה ממכשיר חוץ בנקאי מוגבל (לרוב ל-400 ₪). כאמור, להבדיל מהתאגידים הבנקאיים, מפעילי המכשירים החוץ בנקאיים אינם מפוקחים ובהתאם אינם נדרשים לתת גילוי ללקוח בדבר עלות משיכת מזומנים. **בנושא זה, מוצע להשוות את המצב בין שני סוגי המכשירים, באופן שגם במכשירים החוץ בנקאיים, יינתן גילוי מלא ללקוחות באשר לעלות המשיכה מהם.**

למרות שמכשירי ה-ATM החוץ בנקאיים מהווים 64% מסך כמות המכשירים למשיכת מזומנים, המזומן הנמשך מהם מהווה רק כ-7% בלבד מסך סכומי המשיכה. משמעות הדבר היא שהציבור מבין את הפער במחירים ומכלכל את מעשיו בתבונה.

3. לסיכום –

- **כמות המכשירים האוטומטיים (ATM) המוצעת לציבור בישראל הינה תקינה ואף גבוהה ביחס לעולם.**
- **קיימת שונות ב"מוצר" המוצע לציבור בין מכשירי ה-ATM הבנקאיים למכשירי ה-ATM החוץ בנקאיים.** שונות זו נובעת מתמהיל של פריסה ומחיר – המכשיר הבנקאי זול, אך כמותו פחותה יחסית, אם כי היא גדלה בשנים האחרונות, ולעומת זאת המכשיר החוץ בנקאי יקר אך מוצע בכמות גדולה יותר. שונות זו עונה על צרכים שונים של אוכלוסיות שונות, במגוון נסיבות שונות, ואין סיבה להניח שהיא אינה מהווה התנהגות שוק תקינה, המקובלת ונפוצה גם בשווקים של מוצרים אחרים.

⁶ כללי הבנקאות(שירות ללקוח)(עמלות), התשס"ח-2008.

⁷ בעקבות תיקון לכללי העמלות שנכנס לתוקף ביום 24.9.17.

⁸ מכשיר "נדרש" - מכשיר מרוחק, אשר נותר במיקום סניף שנסגר, בהתאם לדרישת הפיקוח על הבנקים, כתנאי לסגירת הסניף. במקרה זה, עמלת המשיכה הינה גבוהה עמלת ערוץ ישיר מכלל הלקוחות – נכנס לתוקף ב-24.9.17. למועד זה הפיקוח קבע 21 "מכשירים נדרשים", כתנאי לאישור בקשות לסגירת סניף/העתקה.